

LPSR VDK kartotēku raksturojums

Valsts drošības komitejas aģentu alfabētiskā kartotēka (izpildīta uz kartītēm форма 3) un statistiskā kartotēka (izpildīta uz kartītēm форма 3A) ir VDK aģentu reģistrācijas sistēmas sastāvdaļa. Aizpildītas kartītes pēc notikušās vervēšanas 48 stundu laikā bija jāiesniedz LPSR VDK Operatīvo uzskaišu daļā (10. daļā).

LPSR valsts drošības orgānos no 1953. gada 6. marta līdz 1987. gada 12. janvārim kopskaitā ir bijuši savervēti 22 926 aģenti. Šī informācija ir aprēķināta, analizējot datus no aģentu personīgo lietu un darba lietu reģistrācijas žurnālu 53 sējumiem. Aģentus, kuri bija zaudējuši operatīvās pozīcijas vai kļuvuši nederīgi aģenta darbam citu iemeslu dēļ, no aģentūras aparāta izslēdza. Dažādos laika periodos mainījās arī drošības orgānu uzdevumi. Dažkārt aģentūras aparāta skaitliskais sastāvs tika voluntāri samazināts pēc kompartijas rīkojumiem, piemēram, 1953. – 1964. gadā, kad PSKP CK Pirmais sekretārs bija Ņikita Hruščovs. Izslēgto aģentu vietā tika vervēti jauni aģenti. Vienlaikus aģentūras aparātā skaitījās no apmēram 2 000 aģentiem (1961. g.) līdz 7 500 aģentiem 1986. gadā, kad aģentu skaits radikāli kritās līdz 4141 aģentam 1991. gadā.

Izslēgto aģentu kartītes tika izņemtas no statistiskās kartotēkas un iznīcinātas. Kartītes alfabētiskajā kartotēkā bija jāglabā vismaz 5 gadus un, ja vajadzība pēc izslēgtā aģenta šajā laika posmā neradās, kartīte kopā ar personīgo lietu un darba lietu tika iznīcināta. Ja izslēgtā aģenta lietās bija atrodama operatīvi nozīmīga informācija, kura varētu būt aktuāla arī ilgākā laika periodā, glabāšanas termiņš varēja tikt pagarināts līdz 50 gadiem vai pat beztermiņa – uzglabāt mūžīgi. Pagājušā gadsimta 80. gadu otrajā pusē pastāvošā kārtība tika radikāli mainīta un operatīvo uzskaišu dokumentācija, īpaši politiskās pretizlūkošanas jomā, tika iznīcināta saīsinātos termiņos.

Pēc aptuvenām aplēsēm no 1941. līdz 1953. gada martam LPSR valsts drošības orgānos skaitījās no 8 000 līdz 12 000 aģentiem. 1953. gada martā visi aģenti tika pārreģistrēti pēc jaunas kārtības un lielākā daļa kara laika aģentu tika izslēgti. Savukārt no 1953. gada līdz 1991. gada augustam kopumā savervēti ap 24 000 aģentu.

VDK aģentu vervēšanu, reģistrācijas kārtību un drošības orgānu darbu ar aģentūru reglamentēja PSRS VDK priekšsēdētāja pavēles un instrukcijas.

Bez minētajām kartotēkām, aģenti pēc savervēšanas tika reģistrēti aģentu personīgo un darba lietu reģistrācijas žurnālā. Par katru savervēto aģentu tika ieviestas personīgā un darba lietas un tām piešķīra aģenta reģistrācijas numuru.

Aģenta personīgajā lietā apkopoja dokumentus par aģenta vai rezidenta personīgajām īpašībām, tā pārbaudēm, par vervēšanu un operatīvā darbinieka darbu ar aģentu. **Aģenta darba lietā** uzkrāja viņa rakstītos ziņojumus, kā arī izziņas par tikšanos ar aģentu, kuras sastādīja operatīvais darbinieks. **Rezidentu** lietās bija pievienots saraksts ar aģentiem, ar kuriem tas strādājis. **Satikšanās dzīvokļu un konspiratīvo dzīvokļu** lietās bija saraksti par aģentiem, kas apmeklējuši drošās telpas, dzīvokļu drošības pārbaudes materiāli utt. Jāatzīmē, ka konspiratīvo dzīvokļu turētāji varēja būt ne tikai aģentūras aparātā savervētas personas, bet arī VDK darbinieki. Tādā gadījumā uzskaites kartītē nav norādīti konspiratīvā dzīvokļa turētāja personīgie dati. Aģentu lietu Latvijā nav, tās visas pagājušā gadsimta 80. gadu beigās vai 90. gada sākumā tika izvestas uz Krieviju un glabājas Saratovā. Savukārt bijušās LPSR VDK darbinieku personīgās lietas glabājas Uljanovskā.

Aģentu sniegtā informācija nonāca **VDK operatīvo uzskaišu lietās** (grupas operatīvās izstrādes lieta, saīsinājums kirilicā – ДГОР, operatīvās izstrādes lieta – ДОР, operatīvās pārbaudes lieta – ДОП, operatīvās novērošanas lieta – ДОН, litera lietas). Praktiski visas šīs lietas ir izvestas uz Krieviju.

1990. gadā tika izdotas divas PSRS VDK priekšsēdētāja Vladimira Krjučkova pavēles – 1. septembrī pavēle Nr. 00111 un 24. novembrī pavēle Nr. 00150, ar kurām uzdeva iznīcināt visas lietas par politisko pretizlūkošanu; no aģentūras aparāta izslēgto aģentu, rezidentu, satikšanās un konspiratīvo dzīvokļu personīgās un darba lietas; operatīvās informatīvās lietas; visus materiālus ar kvalifikāciju “pretpadomju aģitācija un propaganda”. Dokumentu iznīcināšana bija jāpabeidz līdz 1990. gada beigām.

Aģentu uzskaites alfabētiskā kartotēka pēc uzvārdiem ir sistematizēta kartīšu kolekcija, kas satur ziņas par aģentūras aparātu un citām tajā reģistrētajām personu kategorijām:

- **aģentiem, rezidenti, satikšanās un konspiratīvo dzīvokļu turētājiem** (kā aktīviem, tā arī no aģentūras aparāta izslēgtiem);
- par personām, kuras tiek gatavotas vervēšanai (**vervēšanas kandidātiem**), tiem nav segvārdu un lietas numurs izpildīts citādi nekā aģentiem, piemēram, 123-B, kur 123 apzīmē kontroluzskaites reģistrācijas lietas numuru, bet “B”- *вербовка*, vervēšana, izmantota kartītes veidlapa *форма 3-K*, kartītes augšējā kreisajā stūrī ir uzraksts *Контрольный учет*, Kontroluzskaite;
- par **kandidātiem vervēšanai īpašā periodā**, kad ārējas agresijas draudu rezultātā tiku veikta mobilizācija, bet šie cilvēki dažādu iemeslu dēļ kā nepiemēroti mobilizācijai ne padomju, ne potenciālā agresora armijā, paliktu apdraudētajā teritorijā. Pēdējā kategorija, saskaņā ar bijušās VDK darbinieku liecībām, bija vairāk birokrātisks, uz priekšnieku rakstāmgalda tapis pasākums, kuru VDK darbinieki nopietni neuztvēra, taču uzliktais plāns bijis jāpilda. Tā pagājušā gadsimta 80. gados tika sastādītas vairāki simti šādu kartīšu un tās atrodamas aģentu alfabētiskajā kartotēkā. Arī šīs kategorijas personām nav piešķirts segvārds, kartītei izmantota veidlapa Nr.3, kartīti pa diagonāli no kreisā apakšējā stūra šķērso sarkana svītra. Lietas numurs sastādīts pēc shēmas PB-123, kur PB nozīmē *резерв на вербовку на особыи период* (rezerve vervēšanai īpašā periodā), bet 123 – šīs kategorijas lietas reģistrācijas numuru, kas nav aģentūras aparāta reģistrācijas numurs.
- VDK rīkojumu nepilnību dēļ Latvijā saglabājušās apmēram 350 vēsturisku, īpašiem nopelniem bagātu aģentu kartītes, uz kurām ir atzīme *ПОСТОЯННОГО ХРАНЕНИЯ* (PASTĀVĪGAI GLABĀŠANAI). Lielākai daļai šo kartīšu augšējā kreisajā stūrī ir atzīme – cipars **8**. Kā liecināja bijušās VKD 10. daļas priekšnieks pulkvedis Leons Gailišs, šīs kategorijas kartītes kļūdas dēļ nav bijušas iekļautas iznīcināmo kartīšu nomenklatūrā. 1991. gadā noticis dialogs ar Maskavu, vai tās arī nebūtu iekļaujamas iznīcināmo dokumentu sarakstā, taču pārrunas palikušas nepabeigtas. Arī LPSR VDK priekšsēdētājs Edmunds Johansons nav pievērsis šim jautājumam nekādu uzmanību. Pagājušā gadsimta 90. gados Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Totalitāro režīmu noziegumu izmeklēšanas nodaļa veica pārbaudi par visām šīs kategorijas kartītēm. Dažos gadījumos, kad bija iespējams savākt kaut minimālu daudzumu liecību un pierādījumu, tika veikta izmeklēšana, taču līdz tiesai neviena lieta nenonāca. Daži bijušie aģenti mira izmeklēšanas laikā (visi bija vecāki par 70 gadiem), viens izdarīja pašnāvību, vēl kāds zaudēja spriestspēju.

Aģentu alfabētiskajā kartotēkā kartītes sakārtotas pēc krievu fonētiskā alfabēta principiem. Kartotēka paredzēta informācijas sniegšanai VDK operatīvajām struktūrvienībām pēc to pieprasījumiem, izziņu izsniegšanas kārtību reglamentē PSRS VDK pavēles un instrukcijas.

Aģentu alfabētiskā kartotēka satur 7998 kartītes, neskaitot 1379 nefunkcionālus šķirklus, kas pēc kartīšu masīvās iznīcināšanas 1990. – 1991. gados ievietoti kartotēkas kastēs tikai tādēļ, lai kartītes nesagāztos.

Aģentu uzskaites papildus kartotēka (ДКУА, дополнительная картотека учета агентуры) satur aģentu un rezidentu kartītes, kuras, iestājoties īpašajam periodam, tiek nosūtītas atbilstošām PSRS VDK sevišķo daļu pārvaldēm, PSRS VDK sevišķajām daļām kara apgabalos; pretgaisa aizsardzības apgabalā, flotēm utt. Kartītes no kreisā apakšējā stūra pa diagonāli līdz labajam augšējam stūrim šķērso sarkana svītra. Kartītes otrajā pusē īsi tiek norādīta informācija par savervēšanas motivāciju, aģenta izmantošanas jomu un veids, kā atjaunot sakarus ar aģentu.

Kartītes izpildītas uz veidlapas *форма 3*, kopskaitā papildkartotēka satur 447 kartītes, tās sakārtotas pēc krievu fonētiskā alfabēta.

Aģentu uzskaites kartotēka (statistiskā) ir kartīšu kolekcija, kas satur ziņas par aktīvajiem **aģentiem, rezidenti, satikšanās un konspiratīvo dzīvokļu turētājiem**. Kartītēm izmantota veidlapa *форма Nr. 3 А*, kas no veidlapas Nr. 3 atšķiras tikai ar līteru А, lai nesajauktu alfabētiskās un statistiskās kartotēku kartītes vienu ar otru. Statistiskajā kartotēkā kartītes ir sakārtotas pa LPSR VDK struktūrvienībām, ar šķirklīm atsevišķi nodalīti aģenti, rezidenti, satikšanās dzīvokļu turētāji, konspiratīvo dzīvokļu turētāji. Šķirklju ietvaros kartītes sakārtotas pēc aģentu segvārdiem pēc krievu fonētiskā alfabēta principiem. Ja konspiratīvā dzīvokļa turētājs bija VDK štata darbinieks, tad viņa kā turētāja uzvārds kartītē nav norādīts. Dažiem konspiratīvo dzīvokļu turētājiem bija piešķirts tikai konspiratīvā dzīvokļa reģistrācijas numurs, nevis aģenta personīgās lietas reģistrācijas numurs. Statistiskā kartotēka tika izmantota, lai iegūtu informāciju par aģentūras aparāta skaitlisko sastāvu kopumā, pa aģentūras aparāta kategorijām, kā arī pa VDK struktūrvienībām.

Īpaši pieminamas 688 kartītes par 1990. gadā izslēgtajiem aģentiem, kuras atradās statistiskajā aģentu kartotēkā, ietītas papīrā ar uzrakstu *Уничтожать без сверку* (iznīcināt bez salīdzināšanas), un apsietas ar auklu. Acīmredzot 1991. gada augusta pučs pārtrauca ierasto VDK 10. daļas darba ritmu, ieplānotie darbi palika neizdarīti, jo LPSR VDK darbība Latvijā tika izbeigta pēc puča izgāšanās 1991. gada 24. augustā, Latvijā palikušie operatīvie arhīvi tika nobloķēti un vēlāk pārvietoti uz Latvijas republikas institūciju glabātuvēm. Šīs kartītes nav iekļautas statistiskās kartotēkas skaitliskajā sastāvā un uzskatāmas par atsevišķu kolekcijas sastāvdaļu.

Izslēgto aģentu skaits 1990. gadā, vismaz 688, liecina par tektoniskajām kustībām VDK sistēmā. Ja statistiskā kartotēka 1991. gada augustā saturēja 4141 kartītes, tad 1990. gadā to bija vismaz 4829. Var secināt, ka gada laikā aģentūras aparāts ticis samazināts par vismaz par 14%. Lielākai daļa aģentu, neskatoties uz to, ka no statistiskās kartotēkas viņu kartītes tikušas izņemtas, alfabētiskajā kartotēkā kartītes ir palikušas.

Aģentu izslēgšanas iemesli:

- Divkosība (aģents sadarbojas ar citiem specdienestiem vai Padomju valstij naidīgām organizācijām bez VDK ziņas)
- Atšifrēšanās
- Dezinformācija
- Atteikšanās no sadarbības (aģents atsakās no sadarbības, neuztur sakaru ar VDK, nesniedz informāciju)
- Darba nespējīgs (personības deģenerācija, ļaunprātīga spirtoto dzērienu lietošana, nav darbam nepieciešamās īpašības, sadarbību uztver kā apgrūtinājumu, nav patiens, neiedveš uzticību, nav vēlēšanās, nonācis pretinieka idejiski kaitīgā ietekmē)
- Izmantošanas neiespējamība (cienījams vecums, slimība, ģimenes apstākļi, kļuvis par partijas vai padomju aktīvistu, pēc pārejas citā darbā vai dzīvesvietas maiņas

pazaudēti sakari ar aģentu, zudušas iespējas atrasties vidē, par kuru VDK orgāniem ir operatīva interese, nav operatīvo iespēju)

- Ievēlēšana partijas, padomju vai komjaunatnes vadošos amatos
- Pārceļšanās uz dzīvi citā republikā, iesaukts Padomju armijā, kur VDK orgāni ar viņu neuzņem sakarus
- Nāves gadījumā

Svarīgi atzīmēt, ka statistiskā kartotēka nesatur kartītes par LPSR VDK 1. daļas (ārējā izlūkošana) aģentūras aparātu. Kopš 20. gadsimta 80. gadiem izlūkošanai bija sava reģistrācijas sistēma, taču iespējams, ka 1. daļas aģentu kartītes ir tikušas izņemtas 1990. – 1991. gados. Viena palikusī 1. daļas kartīte visdrīzāk ir kļūda.

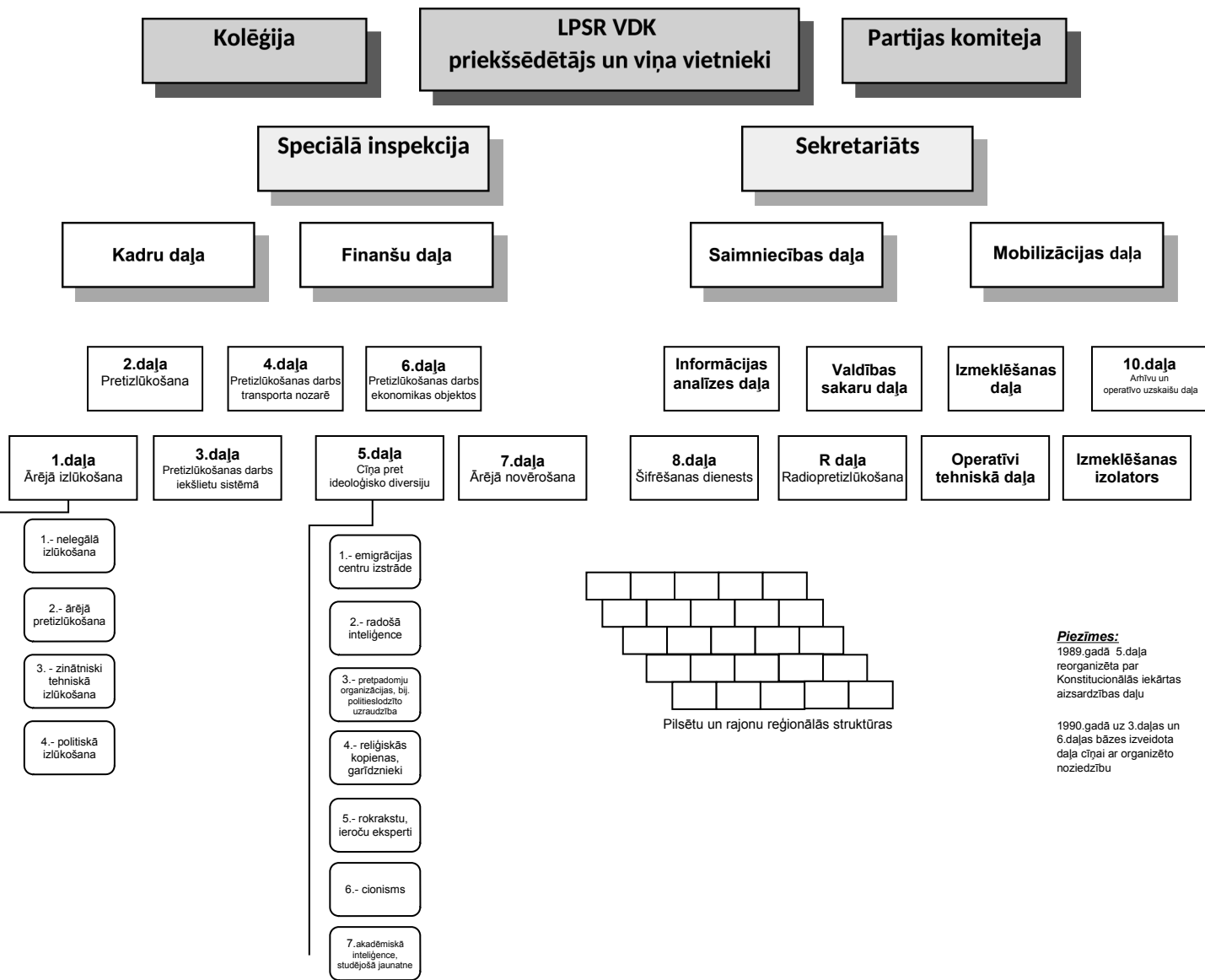
Alfabētiskajā kartotēkā ir atrodamas aģentu kartītes no šādām LPSR VDK 1. daļas apakšvienībām: galvenokārt no 3. nodaļas (zinātniski tehniskā izlūkošana) un 2. nodaļas (latviešu emigrācijas organizācijas). Lielākā daļa 1. daļas aģentu kartītes atzīmētas ar sarkanu joslu pa diagonāli no kreisā apakšējā stūra ar uzrakstu СИГНАЛЬНАЯ. Uzraksta nozīme mums pieejamos dokumentos nav atrodama. Pastāv varbūtība, ka uzraksts ieviests, lai izlūkošanas daļas aģentu kartītes alfabētiskajā kartotēkā būtu vieglāk atšķiramas no pretizlūkošanas aģentūras aparāta kartītēm.

Statistiskajā kartotēka nav šķirklis par LPSR VDK 6. daļu un Organizētās noziedzības apkarošanas (ON) daļu, bet ir šķirklis par 3. daļu, kaut gan alfabētiskajā kartotēkā 6. daļas un ON daļu aģentu kartītes ir atrodamas (skat. 1. tabulu par LPSR VDK uzbūvi 1982.-1991.g.). Iespējams, ka organizētās noziedzības apkarošanas aģentiem tika uzsākta īpaša konspirācijas režīma piemērošana.

1.tabula

LPSR VDK UZBŪVE 1982. – 1990.gadā

Detalizētāka informācija par LPSR VDK uzbūvi sniegta žurnālā *Latvijas Vēsture*, 1999.gada Nr.1(33), 111-119.lpp.

2.tabula

Aģentu statistiskās kartotēkas skaitliskais sastāvs

Tabulā saglabāta aģentu statistiskās kartotēkas oriģinālā struktūra, kas atbilst krievu alfabētam.
Apzīmējumi: PD – pilsētas daļa, RN – rajona nodaļa.

VDK struktūrvienība	Aģenti	Rezidenti	Satikšanās dzīvokļu turētāji	Konspiratīvo dzīvokļu turētāji	Konspiratīvie dzīvokļi
1.daļa	1	-	-	-	-
2.daļa	383	4	38	1	-
3.daļa	164	-	28	1	-
4.daļa	328	8	33	-	-
5. (no 1989.gada -"Z") daļa	280	2	21	-	-
OTO (operatīvi tehniskā daļa)	2	1	1	-	-
Sabiedrisko attiecību nodaļa	36	-	3	-	-
7.daļa	114	-	15	2	9
Alūksnes RN	53	1	3	-	-
Balvu RN	52	-	4	-	-
Bauskas RN	56	-	5	-	-
Valkas RN	48	-	5	-	-
Valmieras RN	82	-	9	-	-
Ventspils pils. un ostas daļa	229	-	23	2	2
Gulbenes RN	65	-	3	-	-
Daugavpils PD	146	1	18	-	-
Dobeles RN	57	-	5	-	-
Jēkabpils RN	61	-	5	-	-
Jelgavas PD	125	2	8	-	-
Krāslavas RN	48	-	4	-	-
Kuldīgas RN	44	-	3	-	-
Liepājas pils. un ostas daļa	212	2	14	-	-
Limbažu RN	39	-	2	-	-
Ludzas RN	36	-	1	-	-
Madonas RN	35	-	5	-	-
Ogres RN	49	-	4	-	-
Preiļu RN	59	-	2	-	-
Rēzeknes RN	83	-	4	-	-
Rīgas PD	323	1	36	-	-
Rīgas RN	99	2	1	2	-
Saldus RN	49	-	3	-	-
Stučkas RN	68	-	4	-	-
Talsu RN	63	3	4	-	-
Tukuma RN	72	4	6	-	-
Cēsu RN	67	-	4	-	-
Jūrmalas PD	128	2	11	-	-
Kopā:	4141	33	334	8	11

Ārštata operatīvo darbinieku kartotēka satur 75 kartītes (alfabētiskā veidlapa форма 3), tās sakārtotas pēc krievu fonētiskā alfabēta. Ārštata darbinieki nav aģentūras aparāta sastāvdaļa, taču tie var pildīt rezidenta vai satikšanās dzīvokļa (galvenokārt dienesta telpu) turētāja pienākumus.

Kartotēkās sastopamo uzskaites kategoriju īss raksturojums

Aģents – persona, kura brīvprātīgi (bet dažkārt piespiedu kārtā) piekritusi Padomju valsts interesēs izpildīt slepenus VDK orgānu uzdevumus un kurš uzņēmies par pienākumu savu sadarbības faktu un izpildāmo uzdevumu saturu un raksturu turēt noslēpumā. Pretizlūkošanas orgāni par aģentiem vervēja padomju pilsoņus (izņemot partijas, padomju un komjaunatnes orgānu darbiniekus), bezpavalstniekus, personas no kapitālistiskajām valstīm un attīstības valstīm (izņemot komunistisko partiju un strādnieku partiju biedrus).

Operatīvo darbinieku sadarbība ar aģentiem parasti notika VDK orgānu vārdā stingri konspiratīvos apstākļos. Operatīvo darbinieku attiecības ar aģentiem reglamentēja PSRS VDK pavēles un norādījumi.

Rezidents – vadīja aģentu vai uzticības personu grupu. Par aģentūras aparāta rezidentiem tika vervēti PSKP un VĻKJS biedri, kas ieņēma vadošus amatus partijas un komjaunatnes orgānos, bijušie VDK darbinieki vai citas personas. Rezidenta statusā varēja pārcelt uzticamus VDK aģentus, ja tie atbilda rezidenta kvalifikācijas prasībām. Drošības orgānu pretizlūkošanas rezidents varēja būt arī VDK ārštata darbinieks.

Satikšanās dzīvokļa turētājs – persona, kura slepeni sadarbojās ar valsts drošības orgāniem un ļāva operatīvajiem darbiniekiem izmantot savu dzīvojamo vai dienesta telpu, par kurām viņš bija atbildīgs, aģentu (rezidentu) uzņemšanai.

Konspiratīvā dzīvokļa turētājs – persona, kas oficiāli skaitījās atbildīga par telpām, kuras VDK orgāni izmantoja kā konspiratīvo dzīvokli un kura slēpa savu piederību VDK orgāniem. Konspiratīvo dzīvokļu turētāji parasti bija VDK štata darbinieki, kuru ģimenēs nebija bērnu, vai vienuļnieki, kā arī savervēti padomju pilsoņi. Konspiratīvā dzīvokļa turētājam, izmantojot attiecīgas pieseglēgēdas, bija pienākums nodrošināt konspiratīvā dzīvokļa normālu darbību.

Vervēšanas kandidāts – persona, kuru VDK orgāni plānoja iesaistīt sadarbībā kā aģentu, rezidentu, konspiratīvu vai satikšanās dzīvokļa turētāju. Vervēšanas kandidātu vispirms pārbaudīja operatīvais darbinieks, pievēršot īpašu uzmanību kandidāta uzticamībai un iespējām izpildīt valsts drošības orgānu uzdevumus, kā arī sadarbības iespējamām motivācijām un apstākļiem, kas ļautu konspiratīvi veikt vervēšanu.

Kandidāts vervēšanai īpašā periodā – persona, kuru VDK orgāni plānoja izmantot savu mērķu sasniegšanai "īpašā perioda" apstākļos, kad liela daļa VDK aģentu mobilizācijas dēļ tiktu pārvietotas no teritoriālā VDK orgāna uz citām teritorijām. Šīs kategorijas vervēšanas kandidāti mobilizācijai netiktu pakļauti (medicīnisku vai citu apstākļu dēļ) un paliktu apdraudētajās teritorijās. Jāatzīmē, ka īpašā perioda vervēšanas kandidātu reģistrācija visaktīvāk tika veikta 20. gadsimta astoņdesmitajos gados.

Īpašais periods – laika intervāls, kura laikā īpaši intensīvi bija paredzēts īstenot valsts, tās bruņoto spēku un valsts drošības orgānu gatavošanos karam. Īpašajā periodā varēja tikt īstenoti ārkārtas pasākumi – evakuācija, daļēja vai visaptveroša mobilizācija u.c.

Ārštata operatīvais darbinieks bija persona, kas uz sabiedriskiem pamatiem iesaistīta sadarbībā, lai palīdzētu valsts drošības orgāniem pretizlūkošanas darbā rūpniecības un transporta uzņēmumos, kuros noteikts īpašs slepenības režīms, dažos Aizsardzības ministrijas objektos, kā arī citos uzņēmumos, kuru pretizlūkošanas nodrošinājumu veica VDK. Ārštata operatīvā darbinieka pienākumos ietilpa darbs ar viņam uzticētām aģentu grupām, palīdzēt valsts noslēpumu aizsardzības jautājumos, nepieļaut kaitnieciskus gadījumus, izpētīt valsts drošības orgānus interesējošas personas, veikt profilakses pasākumus u.c.

Ārštata darbiniekus ieguva no VDK un Padomju armijas rezerves virsnieku vides, kandidatūras saskaņojot ar partijas orgāniem. Tiem tika izsniegtas VDK ārštata darbinieka apliecības un par katru ieviesta personīgā lieta.

Izmantotie avoti:

1. PSRS VDK priekšsēdētāja pavēle Nr.00140 / 04.07.1983.g. "О введении в действие Положения об агентурном аппарате и доверенных лицах органов государственной безопасности СССР".
2. PSRS VDK priekšsēdētāja pavēle Nr.00145 / 04.07.1983.g. "Об утверждении Инструкции по учету агентуры в органах государственной безопасности СССР".
3. Контрразведывательный словарь. Москва: Научно-издательский отдел ВШКГБ им. Ф.Э. Дзержинского, 1972.
4. Intervijas ar bijušās LPSR VDK darbiniekiem.